

Сніжана НОВАК,

orcid.org/0000-0001-8423-1655

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української літератури та теорії літератури
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) *snizhana.n@gmail.com*

МЕМУАРИСТИКА ВОЛОДИМИРА БІРЧАКА

Наукову розвідку присвячено аналізу та актуалізації спогадової прози Володимира Бірчака перших десятиліть ХХ століття. З'ясовано, що мемуаристика письменника дає можливість дослідити, порівняти сприйняття тогочасної дійсності ним самим і його сучасниками. Володимир Бірчак зарекомендував себе педантичним скриптором: крім покликувань на його дописи, жодних інших зауваг сучасників у періодиці перших десятиліть ХХ століття на Галичині та на Закарпатті щодо його споминів не зустрічаємо. Важливе місце у спогадах Бірчака належить ідентичнісній проблематиці.

Наголошено, що основною метою статті є розгляд особливостей бачення Володимиром Бірчаком важливих або й доленосних подій, в яких йому довелося брати участь у перші десятиліття ХХ століття на Галичині. Спогадова проза мемуариста дає змогу реконструювати події перших десятиліть ХХ століття на Галичині, осягнути давно минуле, усвідомити західноукраїнський спосіб життя, культурні, освітні, національні вартості, зважено переосмислити взаємини тодішніх міщан і селян з представниками влади Дрогобищини. З'ясовано, що письменник належав до тих людей, які чітко усвідомлюють вплив минулого на майбутнє, повсякчас закликав вивчати історію, цінувати внесок борців усіх попередніх поколінь у справу відновлення незалежності України. Підтверджено, що провідною жанровою ознакою мемуаристики є суб'єктивне осмислення певних історичних подій. Велике значення мають спомини Бірчака про Івана Франка. Спогадами про значущі події та про видатних людей Володимир Бірчак намагався виховувати молодь, щоразу підкреслюючи, що їй є в кого вчитися, є з кого брати приклад, бо вона – спадкоємиця ідей славетних борців за незалежність України. Нині як ніколи актуальні ці зусилля письменника. Спомини Володимира Бірчака цікаві тим, що автор не просто нагромаджував факти, а фіксував, аналізуючи, значущі події, їхні наслідки, власну і чужу участь у їхньому перебігу, вдаючись до іронії, сарказму, критичних зауваг.

Ключові слова: мемуаристика, спогадова проза, суб'єктивне осмислення подій, ідентичнісна проблематика, документально-історичні нариси.

Snizhana NOVAK,

orcid.org/0000-0001-8423-1655

Candidate of Philological Sciences,

Associated Professor at the Ukrainian Literature and Literature Theory
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

(Drohobych, Lviv region, Ukraine) *snizhana.n@gmail.com*

MEMUARISTS OF VOLODYMYR BIRCHAK

Scientific research is devoted to the analysis and actualization of Volodymyr Birchak's memoirs in the first decades of the twentieth century. It was found that the writer's memoirs provide an opportunity to explore, compare the perception of contemporary reality by himself and his contemporaries. Volodymyr Birchak proved to be a meticulous scriptwriter: apart from references to his posts, we do not find any other remarks of contemporaries in the periodicals of the first decades of the twentieth century in Galicia and Transcarpathia about his memories. An important place in Birchak's memoirs belongs to identical issues.

It is emphasized that the main purpose of the article is to consider the peculiarities of Volodymyr Birchak's vision of important or fateful events in which he had to take part in the first decades of the twentieth century in Galicia. The memoir allows to reconstruct the events of the first decades of the twentieth century in Galicia, to comprehend the long past, to understand the Western Ukrainian way of life, cultural, educational, national values, to reconsider the relations of burghers and peasants with Drohobych authorities. It was found that the writer was one of those people who are clearly aware of the impact of the past on the future, always called to study history, appreciate the contribution of fighters of all previous generations in restoring Ukraine's independence. It has been confirmed that the leading genre feature of memoirs is the subjective comprehension of certain historical events. Birchak's memoirs about Ivan Franko are important. Volodymyr Birchak tried to educate young people with his memories of significant events and outstanding people, emphasizing each time: you have someone to learn from, someone to follow, you are the heirs of the ideas of famous fighters for Ukraine's independence. These efforts of the writer are more relevant today than ever. Volodymyr Birchak's memoirs are interesting in that the author not only accumulated facts, but recorded, analyzed, significant events, their consequences, his own and others' participation in their course, resorting to irony, sarcasm, and critical remarks.

Key words: memoirs, subjective understanding of events, identical issues, documentary-historical essays.

Постановка проблеми. Актуальність мемуаристики Володимира Бірчака зумовлена тим, що письменник у деталізованих розповідях описує творчі взаємини з видатними персоналіями доби, процеси боротьби за відновлення незалежності України на початку ХХ століття, а також досвід тодішнього спілкування галичан з російськими загарбниками, які й нині, на початку 2022-го – на восьмому році гібридної російсько-української війни – підійшли стотисячною ордою до українських кордонів з наміром повномасштабного вторгнення. Спогадова проза автора дає можливість дослідити, порівняти сприйняття тогочасної дійсності самим мемуаристом і його сучасниками. Завдання полегшує те, що спомини прозаїка не були надмірно віддалені від подій, про які в них ішлося, тому «лакмусовим папірцем» ставала думка інших очевидців, які в разі необ'єктивності, неточності, могли б заперечити написане. Проте Володимир Бірчак зарекомендував себе педантичним скриптором: крім покликувань на його дописи, жодних інших зауваг сучасників у періодиці перших десятиліть ХХ століття на Галичині та на Закарпатті щодо його споминів не зустрічаємо. Важливе місце у спогадах Бірчака належить ідентичнісній проблематиці.

Аналіз досліджень. Найбільше уваги дослідники приділили книзі Володимира Бірчака «Карпатська Україна. Спомини й переживання» (Бірчак, 1939), що спершу вийшла окремим факсимільним виданням. Олекса Мишанич, який і повернув у літературний обіг ім'я Бірчака після незаслуженого замовчування, зазначав, що ця книга побачила світ у 1940 р., хоча на титулі вказано 1939 р. На думку вченого, вона «є важливим свідченням очевидця і учасника цих подій, містить чимало гіркої правди про окремих діячів цього трагічного для Закарпаття періоду» (Мишанич, 1993: 192). Згодом спогади Бірчака про Карпатську Україну перевидав Роман Офіцинський. Про цю подію, а також про діяльність Бірчака в Пласті писав неодноразово Андрій Ребрик. Книга спогадів Володимира Бірчака особливо актуальна зараз, у переддень відзначення чергової річниці (83-річчя) проголошення Карпатської України і вшанування пам'яті її Президента Августина Волошина. Частина спогадів, пропонує увазі читача у цій розвідці, досі не була опрацьована фахівцями через зрозумілу недоступність видання – газети «Українська дійсність», яка виходила друком у Берліні в 1940–1944 роках. Тому новизна дослідження є очевидною.

Мета статті – розгляд особливостей бачення Володимиром Бірчаком важливих або й доле-носних подій, в яких йому випало брати участь у перші десятиліття ХХ століття на Галичині, а також у 20–40-ві роки ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Мемуаристика Володимира Бірчака становить важливу частину його літературного доробку. Окрім численних споминів про громадсько-політичні перипетії на Галичині, вона представлена також спогадами про Івана Франка і Василя Пачовського. «Мемуарні матеріали завдяки суб'єктивному сприйманню дійсності дають можливість краще моделювати соціокультурну ситуацію у час творення того чи іншого художнього полотна», – зазначив Михайло Гнатюк (Гнатюк, 2002: 175). А Євген Баран розглядав мемуаристику як справжню історію, оперту на конкретну долю, здатну протистояти профануванню сюжету, перетворенню його на «літературний кітч» (Паоло Коельо, Ден Браун, Юрій Андрухович). Адаже останнє зводить ідею Великого Сюжету до тривіальної хатньої балачки (Баран, 2006–2007: 122–123). Юрій Ковалів вважає мемуаристику жанром, близьким до історичної прози, наукової біографії, документально-історичних нарисів, нотатками про події минулого, свідком чи учасником яких був автор. Науковець зазначає, що спогадова література має високий ступінь достовірності, додаючи, що мемуарами називають також сповідальну прозу (Літературознавча енциклопедія, 2007: 26).

Спогадова проза Володимира Бірчака уможливає реконструкцію подій перших десятиліть ХХ століття на Галичині, осягнення давно минулого, усвідомлення західноукраїнського способу життя, культурних, освітніх, національних вартостей, зважене переосмислення взаємин тодішніх міщан і селян з представниками влади Дрогобиччини. Особисту участь у боротьбі і власні враження від переломних подій Володимир Бірчак описав у статтях: «Маса» (Утеча й грабежі)» (Бірчак, 1916), «Козаки в Дрогобичі (1914)» (Бірчак, 1917), «Дрогобицька епопея» (Бірчак, 1931), «Нафтова Комісія У[країнської] Н[аціональної] Ради» (Бірчак, 1935: 253–261), «Соціалісти державними будівничими» (Бірчак, 1935: 658–663), «Як соціалісти будували державу» (Бірчак, 1935: 778–797), «Демагогія» (Бірчак, 1936: 498–510), «Дрогобицький бунт» (Бірчак, 1936: 337–349), «На день 1-го листопада: (Слово на Академії Української Громади в Празі)» (Бірчак, 1940), «Боротьба за український університет у Львові: Сецесія з Львівського університету. Уривок із споминів» (Див. про це: Новак, 2017: 210–211).

Психологію і зайшлих, і домашніх грабіжників у Дрогобичі 1914 року Володимир Бірчак окреслив у дописі «Козаки в Дрогобичі (1914)». Тут автор виявив не лише протест проти ворожої навали, але й іронію щодо мети нападників: привезти додому з цивілізованішого краю якомога більше цінних «сувенірів» родичам і друзям. Місто, за словами автора, нагадувало вибух Везувія: густі клуби диму, метушня погорільців, вихоплювання залишків майна з пащі вогню, грабунок покинутих єврейських помешкань кубанськими козаками і міщанами. Зі спогадів дізнаємося, що найпопулярнішою здобиччю для кубанців були годинники всіх видів і розмірів. Бірчак припустив, що, мабуть, половина всіх хронометрів на Галичині змінила своїх власників. «Чому ж грабували Кубанці годинники, збираючи їх цілими тузинами (дюжинами. – С. Н.)? Видається мені, що робили вони то із тих самих причин, за яких і кождий з нас, поїхавши над море, скуповує дуже радо всякі мушлі та вироби з перлової матиці, а заїхавши до Венеції, обладовується венеційською емалією та виробами зі скла. Бо раз: тих річий у нас немає й вони манять наше око, по-друге, ті річі бажаємо привезти з подорожі і як пам'ятку знакомим і близьким – на доказ, що ми про них пам'ятали. З тих самих мотивів, видається мені, й Кубанці палилися так дуже до всякого роду годинників. Тих річий у них немає – як в нас мушель та венеційської емалії, до того пригадаймо собі вересень 1914 року! Тоді ж всі поважні люди думали іще поважніше, що війна скінчиться ось так за два-три тижні. Так думали й Кубанці – по двох або найдалі трьох тижнях прийдеться вертати домів, а що ж міг Кубанець привезти родині зі Заходу домів – як не два тузини ріжного роду годинників?!» (Бірчак, 1917: 28). Таким був перший «побут» кубанців у Дрогобичі. Коли ж вони з'явилися в місті вдруге вже з донськими козаками, тоді колекціями годинників не обійшлося: грабували все і всіх, крали золото, срібло, хутра, цінні речі, спирт – що не могли вивезти, те відбирали в господарів (одяг, взуття, начиння, коней, навіть дружин) і їм же продавали назад, погрожуючи розправою. Кожухами та сукнами мостили собі мости. Палили вдень і вночі цілі вулиці, не дозволяючи мешканцям гасити пожежі. Після них залишилися у Дрогобичі зруйнована ратуша і згарища будівель. Прибулі по цих звірствах оренбурзькі козаки, на думку Бірчака, «робили вражінне людей смирних та супокійних», бо не грабували – не було що...

Стаття «Дрогобицька епопея» була готова до друку ще в 1928 р. Про це довідемося з листа Володимира Бірчака до Антіна Крушельниць-

кого, з яким Бірчак був знайомий тоді вже понад 25 років, – у 1902 р. листувався з Антоном Крушельницьким стосовно видання своєї збірки новел «Магура» (Бірчак, № 9: арк. 1). У 1929 р. Антін Крушельницький планував почати видання про радянського часопису «Нові шляхи» (1929–1932), шукав матеріали для друку та домовлявся про співпрацю. З такою пропозицією він, очевидно, звернувся і до Володимира Бірчака, який у листі-відповіді писав у січні 1929 року: «У мене суть і спомини “Дрогобицька епопея” – про перейняття влади, організацію цивільної управи, торгівлю нафтою і т. д. – але на це ти не будеш ласий» (Бірчак, № 9: арк. 7 зв.). Враховуючи те, що на мемуарах Володимира Бірчака будували свої розповіді про події в Дрогобичі інші очевидці – Лука Луців і Віктор Пацлавський – Бірчак намагався гранично правдиво відтворити пережите дрогобичанами 1–2 листопада 1918 р. Прозаїк стисло окреслює передумови зайняття Дрогобича українцями і причини неспроможності втримати позиції у своїх руках. Володимир Бірчак детально розповідає, як сам виконував наказ полковника Дмитра Вітовського: «Без огляду на вислід перейняти владу» (Бірчак, 1931: 620).

Природно, що про події у Дрогобичі в 1919 році писав не лише Володимир Бірчак. У 52–55-му числах газети «Новий час» за 1929 рік надруковано статтю В. Очевидця «Однодневна радянська республіка в Дрогобичі (Внезабуди дрогобичанам у 10-ту річницю 14-го квітня 1919 р.)». Публікація віддалено нагадує стислий варіант розповіді Володимира Бірчака під заголовком «Дрогобицький бунт». Не знаючи авторського стилю письменника, можна було б припустити, що за псевдонімом В. Очевидець ховався Володимир Бірчак. Але вже сама назва статті свідчить, що це не так: Володимир Бірчак ніколи і ніде не вживав слова «радянська». До того ж у тексті є вислови, невластиві творчій манері педантичного публіциста «Повітова чи там Нафтова Команда», «відбулася якась нарада» (Очевидець, 1929: ч. 52), «хорунжий чи підхорунжий Вовк» (Очевидець, 1929: ч. 55). Крім того, В. Очевидець пише, що «Дрогобича не знав. Не знав куди тепер прямувати» (Очевидець, 1929: ч. 53), а Володимир Бірчак на той час прожив у Дрогобичі багато років... Публікація, підписана названим псевдонімом, не могла належати Володимирові Бірчаку.

Про перебіг «більшовицько-безідейної імпрези в Дрогобичі» (В. Очевидець) писав Володимир Бірчак у спогадах під заголовком «Дрогобицький бунт». Причиною цього бунту письменник вважав відсутність дисципліни і відповідаль-

ності за вчинки у міліцейській сотні. Бунтівники розповідали, що вони «зробили мир з большевиками», а ті вже «допоможуть... зайняти Львів і Перемишль» (Бірчак, 1936: 342).

Раз по раз мемуарист аналізував і власний досвід, і його відсутність у веденні певних справ державної ваги, які доводилося вирішувати, переоцінював етапи свого життя, осмислював власні давні і новіші (періоду згадування про минулі події) погляди на факти, вчинки, персоналії. Так, у статті «Нафтова Комісія У.Н.Ради» Володимир Бірчак розповідав про те, як учителі, священники, селяни, службовці змушені були без належних знань вести економічне господарство Дрогобиччини, коли поруч був фронт. У той час письменникові довелося стати заступником директора салін Дрогобича і Стебника, крім цього, Бірчак був «задіяний у військовій команді».

Мемуарист належав до тих людей, що чітко усвідомлюють вплив минулого на майбутнє, повсякчас закликав вивчати історію, цінувати внесок борців усіх попередніх поколінь у справу відновлення незалежності України. Цією проблематикою пройнята одна з його притч під назвою «Учора, Нині, Завтра». У статті «Демагогія» Володимир Бірчак багато місця відвів найвищому урядовцеві Дрогобицької «республіки» – послові Семену Вітику, який дуже «любив наради» і скликав їх тричі на день. Проблема полягала в тому, що посол оточував себе нефахівцями. «Се збіговисько рішило питання: хто має торгувати нафтовими продуктами?», – писав автор спогадів (Бірчак, 1936: 501). Далі йшлося про поступове наведення порядку в питаннях торгівлі і допомоги «бідним». Хаос породжували фрази Семена Вітика, який вигукував, що все належить народові, бо це він – народ – здобув перемогу...

Після дванадцятьох років плідної діяльності в Дрогобичі Володимир Бірчак «зріднився» з цим містом і багато робив для розбудови інфраструктури регіону. Чимало часу, фізичних і духовних сил потребувала від письменника праця настоятеля Дрогобицької бурси святого Івана Хрестителя, викладання в українській гімназії, де ще й виконував роботу секретаря. Володимир Бірчак був надзвичайно відповідальною людиною і всі обов'язки «сповняв основно», хоча спершу призначення на постійне місце праці в Дрогобич було йому вельми неміле. Незважаючи на те, що молодому педагогові дуже бракувало львівських бібліотек, архівів, ученого товариства, у «Дрогобицькій епопеї» він уже писав: «Сам Дрогобич і його повіт не був як перше ліпше інше галицьке місто – це була галицька Каліфорнія, відома своїми під-

земними скарбами, своїм відмінним життям, описаним в Франковій повісти “*Voа constrictor*” та в інших оповіданнях» (Бірчак, 1931: 616). А наскільки сам Володимир Бірчак почав «перейматися» нафтою, процентами і брутами – свідчать його мемуари. Ці спогади Володимир Бірчак аналізував і доповнював на Академії української громади в Празі у листопаді 1940 року. Виступ був опублікований в газеті «Українська дійсність» під заголовком «На день 1-го листопада». Володимир Бірчак закликав пам'ятати тих, хто поліг у боротьбі за Україну (Бірчак, 1940).

Провідною жанровою ознакою мемуаристики є суб'єктивне осмислення певних історичних подій, життєвого шляху конкретно історичної постаті, співвіднесенням власного духовного досвіду автора з внутрішнім світом його героїв, соціально-психологічною природою їхніх вчинків, мотивацією дій і рішень (Літературознавчий словник-довідник, 1997: 448). Доказом цього судження є спогади Володимира Бірчака, пов'язані з людьми та подіями тих часів, коли він жив проблемами розвитку українського письменства. Так, у 1936 році побачила світ публікація «Петро Карманський – історик “Молодої Музи”» (Бірчак, 1936: ч. 7). Із притаманною йому іронією Бірчак описав особливості поведінки в товаристві побратима по перу. Читач (і сам Карманський теж) довідався, як приятелі створювали придатну для творчості атмосферу Петрові, який швидко забував турботу друзів і рідко пропонував допомогу навзаєм. До того ж Бірчак відповів на не вельми тактовні закиди Карманського на адресу автора допису.

Юрій Ковалів вважає, що в українській мемуаристиці постать Івана Франка стала однією з центральних (Літературознавча енциклопедія, 2007: 26). Ще в 1926 році в «Літературно-науковому віснику» Бірчак опублікував свої спогади про Каменяра (Бірчак, 1926). А з нагоди 25-ої річниці від дня смерті Івана Франка Бірчак теж написав спомини про «велета думки і праці», які побачили світ 1 червня 1941 року в берлінській газеті «Українська дійсність». Прозаїк згадав, як молодь любила щовечора зустрічатися з Іваном Франком у кав'ярні «Монополь», щоб послухати Метра і дечого в нього навчитися. Рекомендації Каменяра мемуарист стисло подав у дописі, як-от: кожен літературну річ треба переписати декілька разів – тоді вона росте і розвивається; на посаді редактора часопису не друкувати твори, які автор ще не закінчив; домагатися оригінальності від кожного твору; не друкувати вірші, які мають однаковий зміст, коли читати їх хоч згори вниз, хоч знизу вверх,

бо «статуї Лаокоона не можна так обернути». У цих спогадах ідеться і про те, що в 1909 році сам Іван Франко рекомендував до друку розвідку Володимира Бірчака «Візантійська церковна пісня і “Слово о полку Ігореві[м]”», яку молодий дослідник реферував з опонуванням докторів Василя Щурата і Володимира Коцовського на засіданні Філологічної Секції Наукового Товариства імені Тараса Шевченка (це була завуальована назва тодішньої української академії наук). Не оминув у дописі мемуарист і того факту, як бідно жив Іван Франко: його «подертий плащ був видимим знаком, як відноситься наша суспільність до своїх найбільших поетів» (Бірчак, 1941).

У 1942 році відійшов у засвіти найближчий друг Володимира Бірчака із гімназійних літ (з 1899 року) Василь Пачовський. Їх називали Кастором і Поллуксом, хоча між ними часто виникали суперечки про твори чи про погляди на події та вчинки, але ніколи – про гроші або славу. Пам’ять про побратима Бірчак вшанував статтею «Лицар-мрійник (Думки і спогади про Василя Пачовського)» у тій же берлінській газеті «Українська дійсність». Публікація пройнята болем утрати і вдячністю за присутність у житті автора допису такого нескореного правдолюбця, патріота, інтелігента, яким був Василь Пачовський – «лицарський тип княжого дружинника чи гордого козака» (Бірчак, 1942).

«Пам’ять людства – велика зберігальня. Завдяки документам, які вона вміщує, ми усвідомлюємо себе і власну тяглість, дефінуємо себе

людьми загалом та людьми певної культури, епохи, цивілізації зокрема. Попри те, що історія не розвивається ні по висхідній, ні циклічно, ні спіралеподібно, а і так, і так, і так (і ще інакше), наше усвідомлення себе має лінійний висхідний вигляд й інкорпорує культури й цивілізації, яких давно немає, зате є в більшій цілості або ж фрагментарно їхні унікальні надбання, культурний внесок у цю тяглість», – зазначив Тимофій Гаврилів, аналізуючи феноменологічну та прикладну цінність мемуаристики (Гаврилів, 2020: 9).

Висновки. Мемуаристика Володимира Бірчака стала доказом його причетності до багатьох найважливіших суспільно-політичних, культурних, наукових проявів життя Західної України. Спогадами про значущі події та про видатних людей він намагався виховувати молодь, щоразу підкреслюючи, що вона має в кого вчитися, з кого брати приклад, бо вона – спадкоємиця ідей славетних борців за незалежність України. Нині як ніколи актуальні ці зусилля письменника. Спомини Володимира Бірчака цікаві тим, що автор не просто нагромаджував факти, а фіксував, аналізуючи, значущі події, їхні наслідки, власну і чужу участь у їхньому перебігу, вдаючись до іронії, сарказму, критичних зауваг. Нерідко доводилося авторові не лише бути причетним до прийняття, а і самому приймати рішення, що в житті громади мали доленосне значення. І такий вплив однієї особистості на долю цілої громади особливо цікавий сучасному читачеві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баран Є. Мемуаристика Романа Іваничука: суб’єктивні грані українства. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Випуск 13–14. Івано-Франківськ, 2006–2007. С. 122–126.
2. Бірчак В. «Маса» (Утеча й грабежі): [Про поведінку «маси» в умовах військового беззладдя на Дрогобиччині]. *Шляхи*. 1916. Зшиток 1–2. С. 330–335.
3. Бірчак В. Спогади про І. Франка. *Літературно-науковий вісник*. 1926. Т. 90. С. 238–241.
4. Бірчак В. Демагогія. *Вісник*. 1936. Кн. 7–8. С. 498–510.
5. Бірчак В. Дрогобицька епопея. *Літературно-науковий вісник*. 1931. Т. 106. С. 613–624; Т. 107. С. 751–765, 1003–1011.
6. Бірчак В. Дрогобицький бунт. *Вісник*. 1936. Кн. 5. С. 337–349.
7. Бірчак В. Карпатська Україна: Спомини й переживання. Прага : Нація в поході, 1939. 91 с.
8. Бірчак В. Козаки в Дрогобичі (1914 р.). *Шляхи*. 1917. Зшиток 1–2. С. 27–35.
9. Бірчак В. Листи до Антіна Крушельницького. ЦДДА у Львові. Ф. 361. Оп. 1. Од. зб. 54. 10 арк.
10. Бірчак В. Лицар-мрійник: Думки і спогади про Василя Пачовського. *Наші дні*. 1942. Ч. 7.
11. Бірчак В. На день 1-го листопада. *Українська дійсність*. 1940. Ч. 1.
12. Бірчак В. Нафтова Комісія У[країнської] Н[аціональної] Ради. *Вісник*. 1935. Кн. 4. С. 253–261.
13. Бірчак В. Петро Карманський – історик «Молодої Музи». *Назустріч*. 1936. Ч. 7.
14. Бірчак В. Соціалісти державними будівничими. *Вісник*. 1935. Кн. 9. С. 658–663.
15. Бірчак В. Спомини про І. Франка: В 25-літню річницю смерті. *Українська дійсність*. 1941. Ч. 9.
16. Бірчак В. Як соціалісти будували державу. *Вісник*. 1935. Кн. 11. С. 787–797.
17. Гаврилів Т. Феноменологічна і прикладна цінність мемуаристики та тревелістики. Стратегії мемуарної та мандрівної літератури західноукраїнських письменників другої половини XIX – першої половини XX століття : колективна монографія / відп. ред. Т. Пастух. Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича. Львів, 2020. С. 8–45.
18. Гнатюк М. Специфіка мемуарів (до проблеми документального та особистісного у спогадах про Івана Франка). *Франкознавчі студії*. Дрогобич : Вимір, 2002. Вип. 2. С. 171–184.

19. Літературознавча енциклопедія: У двох томах / Автор-уклад. Ю. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. С. 26–27.
20. Літературознавчий словник-довідник / Р. Гром'як, Ю. Ковалів та ін. Київ : ВЦ «Академія», 1997. С. 448–450.
21. Мишанич О. Володимир Бірчак і його книжка «Літературні стремління Підкарпатської Русі»: (Післямова). Бірчак В. Літературні стремління Підкарпатської Русі: (Репринт). Ужгород : Карпати, 1993. С. 191–192.
22. Новак С. Національна ідея в публіцистиці Володимира Бірчака: актуалізація (за матеріалами берлінської газети «Українська дійсність»). *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Посвіт, 2017. С. 208–215.
23. Очевидець В. Однеденна радянська республіка в Дрогобичі: (Внезабудь дрогобичанам у 10-ту річницю 14-го квітня 1919 р.). *Новий час*. 1929. Чч. 52–55.

REFERENCES

1. Baran Ye. Memuarystyka Romana Ivanychuka: subiektyvni hrani ukrainstva [Roman Ivanychuk's memoirs: subjective facets of Ukrainianness]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu: Filolohiia*. Vypusk 13–14. Ivano-Frankivsk, 2006–2007. S. 122–126 [in Ukrainian].
2. Byrchak V. “Masa” (Utecha y hrabezhi) [“Mass” (Escape and robbery)]: [Pro povedinku “masy” v umovakh viiskovoho bezvladdia na Drohobychchyni]. *Shliakhy*. 1916. Zshytok 1–2. S. 330–335 [in Ukrainian].
3. Byrchak V. Spohady pro I. Franka [Memoirs of Ivan Franko]. *Literaturno-naukovy visnyk*. 1926. T. 90. S. 238–241 [in Ukrainian].
4. Birchak V. Demahohiia [Demagogy]. *Visnyk*. 1936. Kn. 7–8. S. 498–510 [in Ukrainian].
5. Birchak V. Drohobyska epopeia [Drohobych epic]. *Literaturno-naukovy visnyk*. 1931. T. 106. S. 613–624; T. 107. S. 751–765, 1003–1011 [in Ukrainian].
6. Birchak V. Drohobyskyi bunt [Drohobych riot]. *Visnyk*. 1936. Kn. 5. S. 337–349 [in Ukrainian].
7. Birchak V. Karpatska Ukraina: Spomyny y perezhyvannia [Carpathian Ukraine: Memories and experiences]. Praha: Natsiia v pokhodi, 1939. 91 s. [in Ukrainian].
8. Birchak V. Kozaky v Drohobychi (1914 r.) [Cossacks in Drohobych (1914)]. *Shliakhy*. 1917. Zshytok 1–2. S. 27–35 [in Ukrainian].
9. Birchak V. Lysty do Antina Krushelnytskoho [Letters to Anton Krushelnytsky]. *TsDIA u Lvovi*. F. 361. Op. 1. Od. zb. 54. 10 ark. [in Ukrainian].
10. Birchak V. Lytsar-mriinyk: Dumky i spohady pro Vasylia Pachovskoho [Dreaming Knight: Thoughts and Memories of Vasyl Pachovsky]. *Nashi dni*. 1942. Ch. 7 [in Ukrainian].
11. Birchak V. Na den 1-ho lystopada [On the day of November 1]. *Ukrainska diisnist*. 1940. Ch. 1. [in Ukrainian].
12. Birchak V. Naftova Komisiia U[krainskoi] N[atsionalnoi] Rady [Petroleum Commission of the [National] National Council]. *Visnyk*. 1935. Kn. 4. S. 253–261 [in Ukrainian].
13. Birchak V. Petro Karmanskyi – istoryk “Molodoyi Muzy” [Peter Karmansky – historian of the “Young Muse”]. *Nazustrich*. 1936. Ch. 7 [in Ukrainian].
14. Birchak V. Sotsialisty derzhavnymy budivnychymy [Socialists state builders]. *Visnyk*. 1935. Kn. 9. S. 658–663 [in Ukrainian].
15. Birchak V. Spomyny pro I. Franka: V 25-litniu richnytsiu smerty [Memoirs of Ivan Franko: On the 25th anniversary of his death]. *Ukrainska diisnist*. 1941. Ch. 9 [in Ukrainian].
16. Birchak V. Yak sotsialisty buduvaly derzhavu [How the socialists built the state]. *Visnyk*. 1935. Kn. 11. S. 787–797. [in Ukrainian].
17. Havryliv T. Fenomenolohichna i prykladna tsinnist memuarystyky ta trevelystyky [Phenomenological and applied value of memoirs and travel studies]. *Stratehii memuarnoi ta mandrivnoi literatur zakhidnoukrainskykh pismennykiv druhoi polovyny XIX – pershoi polovyny XX stolittia. Kolektyvna monohrafiia / vidp. red. T. Pastukh. Natsionalna akademiia nauk Ukrainy, Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha*. Lviv, 2020. S. 8–45 [in Ukrainian].
18. Hnatiuk M. Spetsyfika memuariv (do problemy dokumentalnoho ta osobystisnoho u spohadakh pro Ivana Franka) [Specifics of memoirs (on the problem of documentary and personal in the memoirs of Ivan Franko)]. *Frankoznavchi studii*. Drohobych: Vymir, 2002. Vyp. 2. S. 171–184 [in Ukrainian].
19. *Literaturoznavcha entsyklopediia: U dvokh tomakh* [Literary Encyclopedia: In two volumes] / Avtor-uklad. Yu. Kovaliv. Kyiv: VTs “Akademiia”, 2007. T. 2. S. 26–27 [in Ukrainian].
20. *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk* [Literary dictionary-reference book] / R. Hromiak, Yu. Kovaliv ta in. Kyiv: VTs “Akademiia”, 1997. S. 448–450 [in Ukrainian].
21. Myshanych O. Volodymyr Byrchak i yoho knyzhka “Literaturni stremlinnia Pidkarpatskoi Rusy”: (Pisliamova) [Volodymyr Birchak and his book “Literary Aspirations of Subcarpathian Russia”] Birchak V. *Literaturni stremlinnia Pidkarpatskoi Rusy: (Reprint)*. Uzhhorod: Karpaty, 1993. S. 191–192 [in Ukrainian].
22. Novak S. Natsionalna ideia v publitsystytsi Volodymyra Birchaka: aktualizatsiia (za materialamy berlinskoï hazety “Ukrainska diisnist”) [The National Idea in Volodymyr Birchak's Journalism: Actualization (Based on the Materials of the Berlin Newspaper Ukrainian Reality)]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: Mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh uchenykh Drohobyskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*. Drohobych: Posvit, 2017. S. 208–215 [in Ukrainian].
23. Ochevydets V. Odnodnevna radianska respublika v Drohobychi: (Vnezabud drohobychanam u 10-tu richnytsiu 14-ho kvitnia 1919 r.) [One-day Soviet republic in Drohobych: (Forget the people of Drohobych on the 10th anniversary of April 14, 1919)]. *Novyi chas*. 1929. Chch. 52–55 [in Ukrainian].